

بررسی بزه تخریب آثار فرهنگی و تاریخی در نظام حقوق کیفری ایران

ساحل کرمی

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق کیفری و جرم شناسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان

چکیده :

آثار تاریخی و فرهنگی هر کشوری هویت و میراث فرهنگی آن کشور محسوب می شود. وجود این بناهای گرانقدر هم از جهت زیبا ساختن محیط شهری و هم از جهت توسعه یافتن صنعت توریسم از اهمیت بالا و بسزایی برخوردار می باشند. ولیکن این احتمال وجود دارد که این آثار و بناهای موجود به دلایل مختلفی در معرض تخریب و آسیب قرار بگیرند. وجود این امر ، تکلیف مهمی را برعهده ی دولت ها گذاشته است و آن هم این است که دولت ها مکلف شده اند تا برای مقابله و جلوگیری از این تخریب ها ، سیاست هایی را اتخاذ نمایند و سیاست گذاری هایی را به عمل آورند . سیاست گذاری ای که دولت ها انجام می دهند ممکن است باعث وضع قانونی گردد. و حتی تخریب اموال تاریخی و فرهنگی جرم انگاری گردد . قانونگذار ایران نیز با توجه به اینکه کشور ایران به جهت فرهنگ و وجود آثارباستانی از اعتبار ویژه ای برخوردار می باشد سعی بر آن داشته تا فصلی جداگانه را با عنوان تخریب اموال تاریخی و فرهنگی در قانون مجازات اسلامی و در بخش تعزیرات تدوین نماید . وجود این آثار به جهت اهمیت و اعتباری که دارند آنقدر مهم است که همگان را مسئول حفاظت و صیانت قرار می دهد به همین جهت برخی از حقوقدانان بر این عقیده هستند که جرم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی را باید در حوزه ی جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی قلمداد نماییم.

واژگان کلیدی : بزه تخریب ، آثار تاریخی ، آثار فرهنگی ، حقوق کیفری ایران

مقدمه :

شناسنامه ی هرکشوری ، آثار تاریخی و فرهنگی آن کشور می باشد . آثار باستانی ای که قدمت ، تمدن و تاریخچه ی یک کشور را مشخص می نماید از ارزش بسیار والایی برخوردار می باشد . لذا لازم است تا به صیانت و حفاظت از این اموال مهم پرداخته شود و حفاظت از این اموال امری ضروری و مهم به شمار می آید . موزه ها ، باغ های ملی ، عمارت ها و کاخ ها محل مناسبی برای نگهداری و حفاظت از این اموال مهم و باارزش می باشند.

یکی از با قدمت ترین و متمدن ترین کشورها در بین سایر کشورهای جهان ، ایران می باشد . و وجود این تمدن و آثار باستانی موجود در این کشور ما را عهده دار انجام این وظیفه می نماید که در حفاظت و صیانت از آثار تاریخی و فرهنگی کوشا باشیم و از میراث پدری خود حفاظت نماییم.

عوامل مختلفی سلامت و بقای این آثار را مورد تهدید قرار می دهد . در برخی موارد وقوع حوادثی مثل سیل و زلزله و طوفان باعث خراب شدن و تخریب این آثار می شود که از آن تحت عنوان قوه ی قاهره یاد می نماییم و در برخی موارد دیگر عوامل انسانی که نشأت گرفته از کینه و دشمنی می باشد ، باعث تخریب این اموال ارزشمند می شود. وقوع جرم تخریب اموال بالخصوص اموال تاریخی و فرهنگی در تمامی جوامع و کشورهای مختلف از اهمیت زیادی برخوردار می باشد به نحوی که وقتی در نظام حقوقی سایر کشورهای جهان نگاه می کنیم و آن را با نظام حقوقی ایران مقایسه می نماییم متوجه می شویم که تمامی کشورها نسبت به مرتکبین جرم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی در قانون مربوط به خود مجازاتی را تعیین نموده اند و قطعاً و با جدیت تمام به اجرای این مجازات می پردازند.

در کشور ما نیز به جهت مبارزه با مرتکبین این جرم که در کمال بی مسئولیتی و عامدانه اقدام به فعلی می نمایند که منجر به نابودی اثر باستانی شود قانونگذار مجازاتی اعمال نموده است . البته نکته ی قابل توجه آن است که در خصوص نوع مجازاتی که از سوی دادگاه صالح برای مرتکب جرم تخریب منعقد می شود اختلاف نظر است . به بیان آشکارتر و واضح تر ؛ برخی از حقوقدانان معتقدند که باید مجازات مرتکبین جرم تخریب آثار باستانی و فرهنگی اشد مجازات باشد در مقابل گروهی از حقوقدانان براین باورند که مرتکبین تخریب اگر که مجازات جایگزین حبس محکوم شوند در اصلاح رفتار و بازدارندگی آنها نسبت به تکرار مجدد جرم بهتر است و نتیجه ی مطلوب تری به دست می آید.

بیان مسئله :

آثار باستانی و میراث باقی مانده از گذشتگان همواره به نوعی شناسنامه و هویت ملی هر کشوری محسوب می شود. آثار و میراثی که بیانگر هویت، عقاید، دیدگاه و در نهایت فرهنگ یک جامعه ی مدنی می باشد. کشور ایران نیز یکی از کشورهایی است که سرشار از میراث و آثار تاریخی و فرهنگی است.

هنگامی که به تاریخ این کشور نگاه می کنیم و آن را مورد بررسی قرار می دهیم متوجه می شویم که در تمامی دوران تاریخی و دوره هایی که سلسله های پادشاهی مختلفی بر ایران حکومت می کردند از خودشان آثاری را بر جای گذاشته اند تا آیندگان با دسترسی به آن ها بتوانند تا حدودی با تاریخ این سرزمین و فرهنگ غنی کهنسال آن آشنا شوند. یکی از دوران هایی که کشور ایران مورد تهاجم آثار تاریخی و فرهنگی خود قرار گرفت و از داشتن بسیاری از امتیازات در آینده محروم ماند، دوران قاجاریه می باشد که به دلیل بی کفایتی شاهان آن زمان، نسل آینده ی این کشور از وجود میراث های کشورشان محروم ماندند. در سال ۱۹۰۰ میلادی، در خصوص حفاری هایی که باستان شناسان انجام دادند بدین گونه مقرر گردید که امتیاز این اقدام به موجب قراردادی، رسماً به دولت فرانسه واگذار گردد و از آن به بعد تحت نظارت داشتن اشیای مکشوفه توسط کارکنان ایرانی حتی در قلمرو سرزمینی ایران ممنوع گردید.

این قرارداد، نخستین و عجیب ترین امتیاز انحصاری حفاری است که در تاریخ ۱۶ ذی القعدة ۱۳۱۲ هجری قمری برابر با ۱۲ اردیبهشت ۱۲۷۴ شمسی در زمان ناصرالدین شاه قاجار به دولت فرانسه اعطا گردید و پس از گذشت دوران سلطنت ناصرالدین شاه، در زمان مظفرالدین شاه مجدداً این قرارداد مورد اصلاح قرار گرفت و مطابق با قرارداد جدید بدین گونه مقرر گردید که امتیاز انحصاری کاوش های باستان شناسی در سراسر کشور ایران به مدت ۶۰ سال به دولت فرانسه واگذار گردد. پس از گذشت ۲۷ سال از این قرارداد، در ۲۵ مهر ۱۳۰۶ شمسی، مجلس شورای ملی وقت، این قرارداد را به طور مشروط کان لم یکن اعلام نمود و از آن تاریخ به بعد حوزه ی باستان شناسی ایران وارد دوران جدیدی گردید. اما تنها این وضعیت اختصاص به دوران قاجاریه نداشت بلکه در اواخر سال های حکومت پهلوی و حتی پس از پیروزی انقلاب اسلامی موارد بسیاری در خصوص فروش، تخریب و قاچاق آثار مکشوفه ی تاریخی وجود داشت که قانونگذار ایران در راستای مبارزه با این اقدامات غیرقانونی و به جهت جلوگیری کردن از وقوع این نوع معاملات در دوازده ماده ی ۵۵۸ الی ۵۶۹ قانون مجازات اسلامی قسمت تعزیرات مصوب سال ۱۳۷۵، تحت عنوان فصل تخریب آثار فرهنگی و تاریخی قوانینی را وضع نمود.

با توجه به موضوع پژوهش مذکور، هدف از ارائه ی این تحقیق آن است که به بررسی جرم تخریب آثار تاریخی و فرهنگی نظام حقوقی ایران بپردازیم و این مسئله را مورد بررسی و کاوش قرار دهیم. و هم چنین به بررسی نقاط ضعف و قوت قوانین وضع شده در کشور خودمان در خصوص این جرم بپردازیم و اگر که انتقاد یا راهکاری لازم است مطابق با پژوهش مطروحه ارائه گردد.

اما عواملی که منجر شد تا اینجانب موضوع را به عنوان پایان نامه ی خودم برگزیدم به این دلیل است که اولاً بر مبنای علاقه ی بنده به مسائل تاریخی و فرهنگی بوده است و دوماً احساس بر این بوده که در سال های اخیر بی توجهی بسیاری از مسئولان مربوطه ی کشور نسبت به وقوع تخریب این آثار مهم، مشهود بوده است. این اهمیت ندادن و بی توجهی از جانب مسئولان بیش تر گردیده است که به راحتی شاهد قاجاق کردن این اموال و از بین رفتن بخشی از فرهنگ و تاریخ این جامعه هستیم.

در پژوهش فوق خواستار آن هستیم تا تخریب آثار تاریخی و فرهنگی را در نظام حقوقی ایران مورد بحث قرار دهیم.

مبانی نظری و پیشینه تحقیق :

۱- مقاله ی ((سیاست جنایی ایران در قبال جرائم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی))، فصلنامه علمی کارآگاه، ۱۴۰۰. نوشته ی طیبه فعال عراقی نژاد، محمدرضا شادمان فر و مسعود حیدری. در این مقاله، نویسندگان بحث تخریب اموال تاریخی و فرهنگی را با توجه به سیاست جنایی ایران مورد بررسی قرار داده اند و حفاظت از اموال را یک ضرورت لازم در خصوص این ابنیه باستانی داشته اند. این گروه از نویسندگان حفاظت از این آثار باستانی را از منظر فقهی نیز نگریسته اند و ارکان جرم تخریب را مورد کاوش قرارداده اند.

۲- آقای مجتبی یوسفی در پایان نامه ی خود با عنوان ((بررسی جرائم میراث فرهنگی در حقوق ایران، دانشگاه آزاد اسلامی واحد شاهرود، ۱۳۹۶))، میراث فرهنگی هر کشور را مهمترین مولفه ی هویت، خود باوری آن ملت دانسته است و به حفظ میراث فرهنگی از جهت اقتصادی و در راستای جذب توریست توجه ویژه ای داشته است. و در پایان به جرائمی که در این حوزه وجود دارد پرداخته است و نظر به تشدید کیفر مرتکبین داشته است.

۳- آقای سید محمدرضا موسوی فرد در مقاله ای با عنوان ((امکان سنجی جرم انگاری برخی مصادیق وندالیسم در بکارگیری برخی از ظرفیت های فقهی قانون اساسی و قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، فصلنامه مبانی فقهی حقوقی اسلامی، بهار و تابستان ۱۴۰۱)) تخریب یا خرابکاری آثار فرهنگی را به معنای تخریب کنترل نشده ی اشیا و آثار فرهنگی با ارزش دانسته است و آن را یک ناهنجاری اجتماعی قلمداد می نماید و به این مسئله ی مهم می پردازد که با توجه به رویکردهای کنونی حقوق کیفری ایران، تمام این ناهنجاری های اجتماعی جرم انگاری نگردیده است.

۴- آقایان پیمان نوروزی و ابراهیم عبودی در کتاب ((حقوق کیفری میراث فرهنگی، مطالعه تطبیقی اسناد بین المللی، فقه امامیه و حقوق کیفری ایران جرایم علیه اموال تاریخی - فرهنگی، انتشارات جنگل، ۱۳۹۵)) در ابتدا به بررسی میراث فرهنگی پرداخته اند و حقوق میراث

فرهنگی را مورد مطالعه قراردادده اند و از نظر معنای لغوی تحلیل کرده اند. سپس به مبانی نظری در خصوص حمایت از این آثار توجه کرده اند و از منظر حمایت دین اسلام نیز مورد بررسی قرار داده اند. و در انتهای کتاب به تحلیل و بررسی جرائم مطروحه علیه میراث فرهنگی در اسناد بین المللی و حقوق ایران پرداخته اند.

تاریخچه ی اموال تاریخی و فرهنگی ایران :

ایران کشوری باستانی با قدمتی طولانی می باشد. به دلیل تاریخ و تمدن کهنسالی که داشته همواره از جهت وجود آثار باستانی مورد توجه اقشار مختلف و کشورهای مختلف در سراسر جهان قرار گرفته است. اوج این تهاجمات علیه تمدن ایرانی به دوره ی قاجاریه برمی گردد زمانی که در سال ۱۹۰۰ میلادی امتیاز حفاری از آثار باستانی به موجب قراردادی به دولت فرانسه واگذار گردید. به نحوی که به موجب این قرارداد، ماموران فرانسوی حق هرگونه تصرف و حفاری از آثار باستانی را برعهده داشتند و به هیچ عنوان ماموران ایرانی حق حمایت و حفاظت از آثار باستانی ملی خود را نداشتند. عهده دار انجام این مأموریت از طرف دولت فرانسه فردی به نام مورگان بوده که کلیه ی حفاری های آن تحت نظارت وی صورت می گرفته است. مطابق با قرارداد منعقد شده لوح سنگی قانون حمورابی که طی کشفیات شهرشوش به دست آورده شده بود به موزه لوور پاریس منتقل گردید. حتی نقل قول هایی نیز از زمان گذشته نیز شده است که در طی سال ۱۳۵۷ که آخرین سال استقرار حیات پهلوی بود سی گروه از کارشناسان غربی جهت حفاری آثار باستانی به ایران آمده بودند و اقدام به حفر و کاوش می کردند. تهاجمات و حفاری ها و تخریب هایی که بواسطه ی حفاری کردن آثار باستانی به وجود می آمد تنها محدود به زمان پهلوی نگردید بلکه پس از پیروزی انقلاب اسلامی نیز شاهد وقوع تخریب، حفاری و قاچاق این اشیاء با ارزش و گران بها نیز بودیم. اما قانونگذار ایران به دنبال آن شد تا از این حفاری ها و اقدامات غیرقانونی جلوگیری نماید و هنجاری را در جامعه حکمفرما کند. بدین جهت اقدام به وضع مواد ۵۵۸ الی ۵۶۹ قانون مجازات اسلامی بخش تعزیرات مصوب ۱۳۷۵ نمود و هر کسی که مرتکب جرم تخریب آثار باستانی و فرهنگی شود را مجرم دانست و برای آن مجازاتی تعیین نمود.

اعمال این ماده ی قانونی به مبحث تخریب و وضع آن توسط قانونگذار بدین معنا نبود که دیگر شاهد وقوع این جرم نباشیم بلکه کماکان شاهد وقوع این جرم از طرف مرتکبین غیرقانونی نیز هستیم و همچنان شاهد آنیم که بسیاری از اموال تاریخی و فرهنگی ایران که دارای پیشینه ای تاریخی و کهن هستند همواره مورد تهاجم برخی از نابخردان و قاچاقچیان قرار می گیرد و حتی در برخی اوقات باعث تخریب کردن این اموال با ارزش می باشند. آثار تاریخی و فرهنگی که بیانگر هویت و نشانه ی ملی فرهنگ ایرانی می باشد؛ از آنجایی که مورد توجه بسیاری از مردم بوده می توانیم جرایمی که علیه آن ها صورت می گیرد علاوه بر اینکه جزو جرایم علیه اموال در نظر داشته باشیم در زمره و گروه جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی نیز در نظر داشته باشیم. بنابر نکته ی مورد اشاره؛ امکان این وجود دارد که مرتکب جرم تخریب، مالک آن مال تاریخی باشد که مصادیق آن در قانون مجازات اسلامی اشاره گردیده است از جمله اینکه مالک، مال را بدون مجوز قانونی به دیگری بفروشد و یا آنکه در این اماکن و ابنیه ها بدون داشتن مجوز مربوطه اقدام به تغییراتی بنماید. قانونگذار ایران برای مجرمانی که مالک این ابنیه هستند در

کنار مجازاتی که تعیین نموده است موارد تشویقی ای را نیز معین کرده است. از جمله در ماده ی ۵۶۵ قانون مجازات اسلامی ذکر کرده است که اگر مالک، مرتکب جرمی در خصوص ابنیه تاریخی تحت تصرف خود شود و اطلاعی از اینکه این اثر، در آثار ملی ثبت نشده است نداشته باشد از مجازات معاف می گردد

مفهوم اموال تاریخی و فرهنگی :

برای آنکه بتوانیم با مفهوم اموال تاریخی و فرهنگی آشنا شویم و مفهوم دقیقی از آن را درک نماییم لازم است که با مفهوم میراث فرهنگی ابتدائاً آشنا شویم چرا که اموال تاریخی و فرهنگی به میراث فرهنگی گره خورده است.

میراث فرهنگی هر ملتی، مجموعه از از نبوغ آن ملت و کلیه دستاوردهایی است که ملت آن جامعه در طی قرون و اعصار مختلف به دست آورده است. این مسئله تنها به دستاور های ملت طی قرون پیشین بر نمی گردد بلکه شامل دستاوردهایی که در آینده نیز ممکن است به دست این ملت تحصیل شود نیز می باشد. برای آنکه هر ملتی بتواند با اتکا بر توانایی خویش کشور خود را بسازد و در حفظ آبادی و بقای آن کوشا باشد لازم است تا با گذشته ی خود آشنا باشد و از میراث گذشتگان و تدابیر آنها پند بگیرد و حتی در زندگی خود از آن ها استفاده نماید. در حقیقت می توان گفت که پویایی و بقای فرهنگی در آینده، نیازمند پیوستگی میان دیروز و امروز و فردای ملت هاست.

در نهایت و با توضیحاتی که ارائه گردید می توان گفت که آثار فرهنگی شامل تمام نشانه ی زندگی انسان های پیشین می باشد که می توانیم مشخصه های تاریخی، هنری و فرهنگی را در آنها مشاهده نماییم.

مفهوم تخریب :

واژه ی تخریب بر وزن تفعیل و کلمه ای است که ریشه عربی دارد. در زبان عرب، تخریب به معنای ویران کردن و نابود کردن آمده است. و در زبان فارسی به معنای ناآباد کردن چیزی، ویران کردن، خراب کردن، انهدام اشاره شده است. (دهخدا، ۱۳۸۹)

در اصطلاح، تعریف واحدی از تخریب وجود ندارد بلکه حقوقدانان مختلفی، تعاریف متعددی را از جرم تخریب ارائه داده اند؛ برای نمونه دکتر لنگرودی تخریب را تباه نمودن ابنیه و مانند آن. دکتر گلدوزیان تخریب را وارد ساختن عمدی لطمه بر تمامی فیزیکی شی یا مال دیگری می دانست و آن را از اموال غیرمنقول تلقی نموده است. در نهایت تعریفی که می توان به عنوان یک تعریف جامع و کامل از جرم تخریب ارائه داد عبارت است از: جرم تخریب یعنی لطمه زدن عمدی به مال متعلق به غیر.

جهت آشنایی بیشتر با بحث تخریب لازم است تا با مواد مندرج در خصوص این جرم در قانون مجازات اسلامی بیشتر از قبل آشنا شویم: به عنوان مثال در ماده ی ۵۵۸ از قانون فوق الذکر که در کتاب پنجم از قانون مجازات اسلامی را قرار دارد بدین شرح اشاره گردیده است که: ((وارد آوردن خرابی به اماکن مذهبی، تاریخی ثبت شده در فهرست آثار ملی ایران و یا به لوازم منصوب یا موجود در آن ها، به شرط آنکه این لوازم مستقلا نیز واجد حیثیت فرهنگی، تاریخی یا مذهبی باشند.)) لازم به ذکر است که در ماده ی یک از قانون راجع به حفظ آثار ملی که در سال ۱۳۰۹ به تصویب رسیده است؛ بدین موضوع پرداخته شده است که ((کلیه ی آثار صنعتی و ابنیه و اماکن را که تا اختتام دوره ی سلسله زندیه در مملکت ایران احداث شده اعم از منقول و غیر منقول، با رعایت ماده ی ۲ قانون می توان جزو آثار ملی ایران محسوب دانست و تحت حفاظت و نظارت دولت می باشد.))

در ماده ی ۲ قانون فوق الذکر: ((دولت مکلف است از کلیه آثار ملی ایران که فعلا معلوم و مشخص است و حیثیت تاریخی یا علمی یا صنعتی خاصی دارد، فهرستی ترتیب داده و بعد ها هم هرچه از این آثار مکشوف شود ضمیمه فهرست مزبور بنماید، فهرست مزبور بعد از تنظیم طبع شده و به اطلاع عامه خواهد رسید.))

در ماده ی ۵۵۹ شاهد آن هستیم که قانونگذار به سرقت آثار فرهنگی و تاریخی از مکان های مربوطه به آن ها مثل موزه پرداخته است و دولت را مکلف نموده است تا بر این اماکن اشراف و نظارت کافی را داشته باشند. در خصوص ماده ی ۵۶۰، قانونگذار به بحث انجام عملیات در جرائم آثار فرهنگی و تاریخی مذکور پرداخته است و مطرح داشته است که هنگامی که عملیات باعث تزلزل بنیان و اساس این آثار شود و یا منجر به خرابی و لطمه ای به آن ها گردد شخص مرتکب، قابل مجازات می باشد.

نتیجه ای که از متن ماده ی مورد اشاره می توان گرفت آن است که جرم تخریب را در زمره ی جرایم مقید قرار دهیم و منظور از جرایم مقید جرایمی است که مقید به حصول یک نتیجه باشد. و در ماده ی مطرح شده نیز زمانی وقوع جرم ثابت می شود که عملیات صورت گرفته موجب تزلزل بنیان گردد

در ماده ی ۵۶۰ اشاره به این داشتیم که عملیات صورت گرفته باعث خرابی، لطمه آوردن شود که موضوع قابل توجه آن است که منظور از لطمه آوردن، لطمه های فیزیکی و عادی است همانند آنکه بر اثر گودبرداری ای که در نزدیک تخت جمشید صورت بگیرد، قسمتی از بنای این اثر تاریخی فرو بریزد و از بین برود. ولیکن اگر که یک برج بسیار بلند در نزدیکی تخت جمشید بنا گردد نمی توانیم استناد به وقوع جرم تخریب داشته باشیم و معتقد باشیم که چون برج بلندی ساخته شده است باعث برهم ریختن ابهت تخت جمشید گردیده است و در نتیجه منجر به صدمه ی معنوی شده است.

یکی دیگر از مواردی که بسیار شایع می باشد و در فصل تخریب بدان اشاره شده است، ماده ۵۶۱ می باشد که اعلام می دارد: ((اقدام به خارج کردن اموال تاریخی، فرهنگی از کشور هرچند به خارج کردن آن نینجامد جرم بوده و مجازات دارد.)) منظور از اقدام به خارج کردن،

شروع به قاچاق کردن می باشد و تبصره ی این ماده تشخیص ماهیت تاریخی ، فرهنگی اموال را برعهده ی سازمان میراث فرهنگی کشور گذاشته است . (میرمحمدصادقی ، ۱۳۸۰)

عناصر جرم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی در حقوق ایران :

مطابق با حقوق کیفری ایران ، وقوع هر جرمی نیازمند به وجود ۳ عنصر توأمان با یکدیگر می باشد . یعنی زمانی ما یک رفتار را جرم می دانیم که این ۳ عنصر در کنار یکدیگر وجود داشته باشند و اگر یکی از آن ها وجود نداشت ، نمی توانیم جرم بنامیم . جرم تخریب هم از این قاعده مستثنی نبوده و دارای سه عنصر قانونی ، مادی و معنوی می باشد که در ادامه به شرح کامل این عناصر خواهیم پرداخت :

الف) عنصر قانونی جرم تخریب

کتاب پنجم از قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ ، تخریب اموال تاریخی و فرهنگی را در ماده ی ۵۵۸ همان قانون جرم انگاری نموده است . بموجب ماده ی فوق : ((هرکس به تمام یا قسمتی از ابنیه ، اماکن ، محوطه ها و مجموعه های فرهنگی تاریخی یا مذهبی که در فهرست آثار ملی ایران به ثبت رسیده است یا تزیینات ، ملحقات ، تاسیسات ، اشیا و لوازم و خطوط و نقوش منصوب یا موجود در اماکن مذکور ، که مستقلاً نیز واجد حیثیت فرهنگی ، تاریخی یا مذهبی باشد ، خرابی وارد آورد علاوه بر جبران خسارت وارده به حبس از یک الی ده سال محکوم می شود .)) جرم انگاری ای که قانونگذار در خصوص حمایت از این آثار مهم انجام داده است حاکی از حساسیت قانونگذار بر ارزش های ذاتی این آثار می باشد . نکته ی این مسئله خالی از لطف نیست که چنانچه مجرم این تخریب مالک مال نیز باشد ، مستحق مجازات است زیرا هدف قانونگذار حمایت از این آثار می باشد و در راستای تحقق هدف خود فرقی میان مالک و غیر مالک نمی گذارد که در ماده ی ۵۶۹ نیز شاهد تایید این گفته می باشیم .

مطابق با ماده ی ۵۶۹ : ((در کلیه ی موارد این فصل در صوتی که ملک مورد تخریب ، ملک شخصی بوده و مالک از ثبت آن به عنوان آثار ملی بی اطلاع باشد از مجازات های مقرر در مواد فوق معاف خواهد بود .))

ب) عنصر مادی جرم تخریب

عنصر مادی جرم تخریب قطعا به صورت فعل تحقق می یابد و ما نمی توانیم ترک یک فعل را منجر به تخریب بدانیم . فعل یعنی اینکه مرتکب باید حتما عملی را بر روی این آثار انجام بدهد تا منجر به تخریب شدن آن ها بشود ولی در خصوص ترک فعل ، اگر که حتی مرتکب می توانسته از وقوع صدمه و آسیب به اموال جلوگیری نماید و این کار را انجام نداده باشد و ترک فعل کرده باشد ، دیگر نمی توانیم او را مستحق مجازات بدانیم.

برای آنکه تخریب یک اثر صورت بگیرد بدین معنا نیست که حتما کل اثر از بین برود بلکه اگر قسمتی از آن از بین برود یا خراب بشود نیز برای تحقق جرم تخریب کفایت می کند . برخی از تخریب ها ، نسب به آثاری صورت می گیرد که در فهرست ملی ثبت شده باشد . در مقابل ، برخی از تخریب ها نسبت به آثاری صورت می گیرد که در فهرست ملی ثبت نشده باشند که در خصوص این دسته از تخریب ها مطابق با مقررات عمومی تخریب و حسب ماده ی ۶۷۵ بخش تعزیرات قانون مجازات اسلامی به بعد عمل می نماییم.

نکته ی حائز اهمیت دیگر آن است که برای تحقق جرم تخریب آثار باستانی و فرهنگی موضوع ماده ی ۵۵۸ قانون مجازات اسلامی (تعزیرات) ، و نوع وسیله ی ارتکاب جرم ، موضوعیت ندارد و قانونگذار نیز تحقق جرم تخریب را منوط به استفاده از آلات و ابزار خاصی نکرده است . در نهایت نتیجه ای که می توان از این موضوع گرفت آن است که تخریب اموال دولتی و فرهنگی می تواند با استفاده از هر نوع وسیله ای به عمل آید و نوع وسیله ی مذکور چندان مهم نمی باشد.

موضوع دیگر که لازم است ذکر گردد و حتی در مطالب پیشین نیز بدان اشاره ی کوتاهی گردید آن است که جرم تخریب یک جرم مقید می باشد . یعنی حتما باید فعل خراب کردن ، ویران شدن و یا نابود شدن آن مال اتفاق بیفتد در غیر اینصورت و در زمانی که شخص قصد تخریب را دارد و اقدام هم انجام می دهد ولیکن میران شدن و یا نابود شدن محقق نمی گردد نمی توانیم مشمول تخریب قرار دهیم.

(ج) عنصر معنوی تخریب

همانطور که گفته شد ، جرم تخریب یک جرم مقید به نتیجه می باشد و برای تحقق نتیجه لازم است تا قصد و اراده ی مرتکب در این خصوص وجود داشته باشد بنابراین علاوه بر اثبات عمد و قصد مرتکب در انجام فعل مجرمانه ، احراز این موضوع که مرتکب خواهان وارد رساندن ضرر به دیگری نیز می باشد ، امری ضروری و مهم است . بنابراین با توجه به تعریف ارائه شده در این امر چنانچه فردی به صورت غیر عمد باعث زیان وارد کردن و در نهایت ویران کردن یک اثر باستانی یا فرهنگی گردد از نظر حقوق کیفری قابل مجازات نمی باشد زیرا قصد و عمد در فعل وی موجود نبوده است ولیکن باید متحمل جبران خسارت وارده گردد.

سیاست جنایی ایران در قبال جرم تخریب

یکی از اهداف مهم هر دولتی هنگامی که ریاست یک جامعه ای را برعهده می گیرد، برقراری نظم و امنیت در آن جامعه می باشد. اگر که نظم و امنیت در جامعه ای وجود نداشته باشد باعث پدیدآمدن و بروز بحران های مختلفی خواهد شد. در مقابل اگر که نظم و امنیت در جامعه ای وجود داشته باشد حرکتی موثر و مهم در پیشرفت یک جامعه محسوب می گردد.

سیاست گذاری های جنایی به عنوان شاخه ای از سیاست گذاری های عمومی به بحث از برنامه ها، راهبردها در تحقق اهداف مورد نظر دولت می پردازد و بر این مبنا می توانیم سیاست جنایی را شامل کلیه اقدام های سرکوب (اعم از کیفری و غیرکیفری) و پیشگیرانه با ماهیت های مختلف بدانیم که دولت و جامعه ی مدنی هریک به صورت مستقل و یا با مشارکت سازمان یافته ی یکدیگر آن ها در قالب روش های متفاوت به جهت سرکوب کردن بزهکاری و بزهکاران و همچنین پیشگیری از بزهکاری و انحراف استفاده می کنند.

به منظور آشنایی بیشتر با سیاست جنایی ایران به عنوان یکی از متمدن ترین کشورها لازم است تا سیاست جنایی موجود آن را تحت سه بخش سیاست جنایی تقنینی، سیاست جنایی قضایی و سیاست جنایی مشارکتی مورد بحث و بررسی قرار دهیم.

الف) سیاست جنایی تقنینی در قبال جرم تخریب

سیاست جنایی تقنینی بدین معناست که مقنن، دیدگاه ها و روش هایی را جهت جرم انگاری و کنترل جرائم و تخلفات مدنظر قرار می دهد. مهمترین مرحله ای که در سیاست جنایی تقنینی وجود دارد آن است که مقنن برای جرم در نظر گرفته شده قانون وضع نماید و متناسب با آن مجازاتی را تعیین کند. مجازاتی که بتواند دربرگیرنده ی بازدارندگی از عمل مجرمانه و اصلاح مجرم باشد. که قانونگذار ایران نیز به جهت حفاظت و حمایت از این آثار گران بها، در کتاب پنجم از قانون مجازات اسلامی که از آن تحت عنوان تعزیرات یاد می نماییم فصلی را به جرم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی اتخاذ داده است و مواردی را مشخص نموده است که بواسطه ی آن جرم انگاری تخریب صورت گرفته است و مجازات متناسب مشخص شده است.

ب) سیاست جنایی قضایی ایران در قبال جرم تخریب

سیاست جنایی قضایی بدان معناست که دیدگاه ها و روش های دستگاه قضا یا همان رویه قضایی ملاک و معیار قرار می گیرد. یکی از عمده ترین مسائلی که در این نوع از سیاست جنایی شاهد هستیم آرا مختلف صادره در این حوزه می باشد. با توجه به اینکه سیاست جنایی تقنینی مقدم بر سیاست جنایی قضایی می باشد، هنگامی که قانونگذار به صراحت و به درستی و بدون هیچگونه ابهامی قانون وضع

نماید در قسمت سیاست جنایی قضایی که با آرا و رویه ی قضایی سر و کار داریم دیگر کمتر آرا مختلف صادر می گردد و در صدور آرا واحد کمک ناچیزی می نماید.

یکی از نوآوری هایی که در قانون مجازات شاهد آن هستیم ، وجود نهاد مجازات جایگزین حبس می باشد که در خصوص جرم تخریب نیز قابل اعمال می باشد . و این طور به نظر می رسد که اگر به جای مجازات رای به مجازات جایگزین حبس داده شود به مراتب بهتر می باشد

ج (سیاست جنایی مشارکتی در قبال جرم تخریب

منظور از سیاست جنایی مشارکتی وجود مشارکت بین مردم و نهاد های اجتماعی و غیر دولتی می باشد . سیاست جنایی مشارکتی به دو نوع کنشی و واکنشی تقسیم می گردد . سیاست جنایی مشارکتی کنشی یا اولیه ، به پیشگیری از ارتکاب جرم یا کاهش آن از طریق فرهنگ سازی گفته می شود که به آن پیشگیری اجتماعی نیز می گوئیم . هدف این نوع از سیاست جنایی بیانگر نقش مردم در کاهش جرم می باشد. برای آنکه اقدامات لازم جهت سیاست جنایی بهتر و مناسب تر توسط مردم و نهادهای غیردولتی صورت بگیرد لازم است تا اقشار بیشتر جامعه با آثار باستانی و فرهنگی کشور آشنا شوند و حفاظت و صیانت از آن ها را وظیفه ی خود تلقی نمایند.

برای تحقق هدف مذکور لازم است تا مدارس و آموزشگاه ها از همان ابتدا ، فرزندان را با آثار تاریخی و فرهنگی کهنسال کشور خود آشنا نمایند و در خصوص ضرورت حفاظت و صیانت از آن ها توضیحاتی داده شود . همچنین از طریق صدا و سیما و یا برقراری آموزشگاه و کارگاه های لازم برای تحقق چنین هدفی ، لازم و ضروری به نظر می رسد ، و برگزاری کنفرانس ها و همایش های متعددی که در آنها به معرفی آثار باستانی بپردازند و در خصوص اهمیت این آثار توضیحاتی داده شود در این زمینه ، ما را در رساندن به هدفمان یاری می دهد.

نتیجه گیری :

آثار تاریخی و فرهنگی، آثار به جامانده از پیشینیان می باشد. شناخت هرچه بیشتر این آثار در خصوص شناسایی بیشتر فرهنگ آن کشور کمک کننده می باشد، آثار بالارزش موجود همواره در طول تاریخ مورد تهاجمات کشورهای بیگانه ی متفاوتی قرار گرفته است به نحوی که بسیاری از باستان شناسان فرانسوی و انگلیسی به موجب قرارداد منعقد شده با دولت وقت آن زمان حق حفاری و کشف آثار باستانی متعددی را داشتند و بعضا در برخی از موارد شاهد آن بودیم که آن آثار را به موزه های خود در کشورهای خود منتقل نموده اند.

عوامل بسیاری بقا و سلامت آثار را مورد تهدید قرار می دهد، که وجود حوادثی مثل زلزله و طوفان و سیل باعث از بین رفتن برخی از این آثار شده است اما مهم ترین عاملی که وجود دارد، عامل انسانی می باشد و به همین جهت و برای مبارزه با این دسته از تهاجمات و ویرانی ها، قانونگذار ایران اقدام به جرم انگاری نمودن عمل تخریب کرده است و برحسب آن، قوانینی وضع نموده و مجازاتی را تعیین کرده است.

کشور ایران نیز که دارای آثار تاریخی و فرهنگی غنی ای می باشد و از دیرباز مورد توجه قرار گرفته بوده است، اقدام به اعمال سیاست های جنایی ای در این خصوص نموده است که در سه حوزه ی سیاست جنایی تقنینی که مهمترین سیاست جنایی ها می باشد و سیاست جنایی قضایی و مشارکتی قابل مشاهده است.

برای آنکه بتوانیم قدمی موثر در پیشگیری از جرم تخریب آثار باستانی و فرهنگی داشته باشیم لازم است تا از مردم و نهادهای غیردولتی نیز کمک بگیریم به همین جهت و برای آگاهی بخشی، لازم است تا از مدارس و در آموزشگاه ها و همچنین در همایش های مختلف و کنفرانس های مربوطه به اهمیت و مهم بودن بقای این آثار در طول تاریخ اشاره گردد و حفظ و صیانت از آن را به عنوان یک تکلیف عمومی برای همگان قلمداد نماید.

منابع و مآخذ :

- ۱- پرندین ، فریبرز ، بررسی شیوه های برخورد با قاچاق و تخریب اموال تاریخی – فرهنگی در حقوق کیفری ایران ، فصلنامه فقه ، حقوق و علوم جزا، ۱۳۹۷، شماره ۱۰ ، ص ۷۰-۹۰
- ۲- جعفری لنگرودی، محمدجعفر، ۱۳۹۲ ، ترمینولوژی حقوق ، انتشارات گنج دانش ، تهران
- ۳- جهانگیر ، منصور قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ ، انتشارات دیدار
- ۴- دهخدا، علی اکبر، لغت نامه ، ۱۳۸۵، انتشارات دانشگاه تهران
- ۵- عمید ، حسن ، ۱۳۷۵، فرهنگ فارسی عمید ، انتشارات امیرکبیر ، تهران
- ۶- فعال عراقی نژاد ، طیبه، شادمان فر، محمدرضا ، حیدری ، مسعود ، سیاست جنایی ایران در قبال جرائم تخریب اموال تاریخی و فرهنگی ، فصلنامه ی علمی آگاه ، ۱۴۰۰ ، دوره پانزدهم ، ص ۳۹-۵۹
- ۷- کمائی ، عبدالحسین ، بررسی جرم تخریب اموال در حقوق انگلستان و حقوق ایران ، هشتمین کنفرانس بین المللی حقوق و توسعه ی پایدار جامعه ی مدنی ، ۱۳۹۸
- ۸- معین ،محمد، ۱۳۸۶، فرهنگ معین ، انتشارات زرین ، تهران
- ۹- موسوی فرد ، سید محمدرضا، امکان سنجی جرم انگاری برخی مصادیق وندالیسم در بکارگیری برخی از ظرفیت های فقهی قانون اساسی و قانون مجازات اسلامی ۱۳۹۲، فصلنامه مبانی فقهی حقوقی اسلامی ، ۱۴۰۱

۱۰- نقدی نژاد، مجتبی، نارویی، اصغر، ۱۳۹۰، حقوق تطبیقی جرایم علیه میراث فرهنگی در حقوق ایران و اسناد بین المللی، انتشارات جنگل، تهران

۱۱- نوروزی، پیمان، عبودی، ابراهیم، ۱۳۹۵، حقوق کیفری میراث فرهنگی مطالعه تطبیقی اسناد بین المللی، فقه امامیه و حقوق کیفری ایران جرائم علیه اموال تاریخی-فرهنگی، انتشارات جنگل، تهران